

EDITURA PARALELA 45

Redactare: Constantin Tonu
Tehnoredactare: Mihail Vlad
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Laurențiu Midvichi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BUZDUGAN, ADRIAN

Procesul lui Cioran / Adrian Buzdugan. - Pitești : Paralela 45, 2020

ISBN 978-973-47-3209-8

1

Copyright © Editura Paralela 45, 2020

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar
conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.
www.edituraparelela45.ro

Adrian Buzdugan

PROCESUL LUI CIORAN

Editura Paralela 45

Antinomicul Cioran – un „inculpat” vulnerabil

Un tot format din holomeri, opera fragmentistului Cioran încă nu și-a epuizat virtualitatea și vitalitatea semantică. Apar noi exegeze, teze de doctorat pe varii teme, colocvii peste colocvii (Lisabona, Paris ș.a.). Ceea ce exprimă limpede că sunt straturi de adâncime la care spiritul critic încă nu a ajuns, fețe poliedrice sau pliuri de sens ale scrierilor lui Cioran. Mi-au dovedit-o, alături de nu prea multe interpretări juste, și cele peste douăzeci și mai bine de ediții ale simpozionului internațional de la Sibiu, pe care l-am început în aprilie 1991, când filosoful împlinea optzeci de ani.

Atâtea teme abordate, perspectivă după perspectivă, grilă după grilă, așa încât m-a pus pe gânduri remarcă unui amic: mai aveți ceva de spus despre Cioran?! Într-o atare împrejurare, eseul lui Adrian Buzdugan îmi provoacă, blând, cam o aceeași posibilă nedumerire: tot la Cioran ai rămas, prietene? Numai că autorul, cu nume predicativ pentru forța ideilor, îmi dă o replică sagace: la Cioran nu se rămâne, domnule, la Cioran *se ajunge*! Ceea ce face prin discursul său care aspiră să ne înfățișeze o altă *mască* a operei gânditorului care și-a partajat faima europeană între Rășinariul Sibiului, România Mare și Paris.

Trecut prin vămile operei heideggeriene, cu bogatele subsoluri și, parțial, cu lipsa ei de tact politic, degustând și ceva din discursul poetic și cel literar-ficțional, dar și din discursul în haine de lucru al filosofiei, Adrian Buzdugan coboară (sau urcă?!) acum în bolgiile

operei lui Cioran, încercând să însceneze un *proces* dintr-o sumă probabilă de interpretări cioraniene din ultimele decenii. Aspiră la deconstrucția unei identități a autorului, una, am spune, funciar antinomică, o identitate după care au alergat și alți critici.

Cioranul *lui* Adrian Buzdugan este situat semnificativ între *istorie*, pe de o parte, și *politic*, pe de alta, un loc geometric aureolat de mixtura dintre *fascinație* și *iluzie*, binom care dă seama, credem, de trăsături specifice naturii magmatice a gândirii cioraniene.

Procesul lui Cioran calchiază elemente de factură juridică, și anume: avem un „dosar” care presupune necesarul dispozitiv alcătuit din inculpat (numitul Emil Cioran), judecătorul sau aprodul în persoana exegetului, procurori, martori și avocați. Cartea este, în altă secțiune a ei, o acoladă „de apărări și acuze”, prin care se exemplifică împletirea manuală de „pledoarii sau rechizitorii” pentru un „vinovat convenabil” precum Cioran. Pentru ca în secțiunea imediat următoare să avem *depoziția* unui *gânditor privat*, un Cioran trecut prin vămile eseului și ale ipostazelor de *apatrid metafizic* parizian.

* * *

Cine n-a citit până acum varii exegeze pe tema Cioran are, în eseul de față, un *up date* al celor mai reprezentative dintre ele, o selecție personală, desigur, o decriptare ce aspiră la un dezirabil *pathos al distanței*, la o judecată de gust echilibrată, pe cât se poate de obiectivă. Spun „reprezentative” pentru că, în pofida dezavuării de către autor a celor mai multe dintre ele, studiile reperate constituie, totuși, *recolta* încercărilor în scrierile (inclusiv corespondența) lui Cioran.

Vina esențială a comentatorilor de ocazie (nu-i aici sensul goethean) este că „au cărat și judecat cu măsurile de-acum greșeala de-atunci” a eseistului-poet care a scris *Schimbarea la față a României*. Adică: au ignorat sau au eludat arhipelagul *contextului* interbelic, luând ca temeuri în falsele argumentări urzeala *istoriei*

contemporane lor, o istorie făcută, și ea, de „plutonieri inspirați“, după formula lui Cioran însuși.

Discursul lui Adrian Buzdugan, dens sub raport conceptual, peste care plutește benefic o briză poetică, decupează însă o greșeală multiplă din partea pretenșilor exegeți, aici fiind caii de bătaie folosiți din greu la munci silnice într-o exegeză sau alta. Și anume: repudierea excesivă, de către Cioran, a României (e vorba de *România Mare*, nu de una „în general“ – proteză gelatinoasă a limbajului de lemn – dar, episodic, și de România totalitară), țară pe care o dorea pusă la *teasc* pentru a-i stoarce tot virtualul fecund; apoi angajarea colaterală în Mișcarea Legionară, iar de aici *chestiunea evreiască*, antisemitismul (pentru unii, un fel de dreptate legionară) și simpatia frenetică pentru hitlerism sau pentru Herr Adolf Hitler.

Consecvent cu ipotezele avansate, eseistul e atent, înainte de toate, la *context*, la nexul causal socio-politic, cultural și spiritual din care a irupt opera lui Cioran. Este interesat, prin unele detalii, de prefacerile petrecute într-o Românie Mare, în care, după Marea Unire realizată triumfal-teoretic în 1918, dincolo de întregirea geografică, era nevoie (și) de realizarea românilor ca atare, cum observa cu ceva timp în urmă Irina Livezeanu, istoric american de origine română. După cum eseul expune primele *depoziții* ale „inculpatului“ Cioran, pretinsa endosmoză a acestuia cu Mișcarea Legionară (în care vedea, peste ani, „un complex de mișcări; mai mult decât atât, o sectă smintită și un partid“) și cu Căpitanul ei (cărui i-a făcut un portret copleșitor), vectori care vor reveni în altă secțiune a cărții, când i se va da iar cuvântul („ce exprimă adevărul“) celui aspru acuzat de legionarism, de trădare, de lașitate, de batjocorirea neamului românesc, de disprețuirea limbii sale materne ș.a. Autorii și raționamentele lor, fie pro sau contra Cioran, vor beneficia de data asta de opțiunea eseistului pentru o „subînțelegere a contextualizării“ ideilor lansate, din dorința de a evita varii nișe *justificative* și a da astfel mai multă fluiditate textului demonstrativ.

CAPITOLUL I

Exasperarea, bucuria și, din nou, disperarea de a fi român

„Setea de istorie este cauza tuturor nebuniilor:
și, din păcate, este o sete de nestins.”²

CIORAN

1. „TÂNĂRA GENERAȚIE”: DE LA APOLITISM LA ANGAJAREA POLITICĂ

Generația '27, numită așa de criticul literar Dan C. Mihăilescu după anul lansării programului în foileton „Itinerariu spiritual”, de Mircea Eliade, 1927, și urmat la numai un an distanță de „Manifestul «Crinului Alb»”, semnat de Sorin Pavel, Ion Nestor și Petre Pandrea, a fost un fenomen complex care a înglobat tineri din toate domeniile culturii, artă, filosofie, științe sociale etc. După înfăptuirea României Mari, era prima generație necondiționată istoric³, dar care, ironic, trebuia să-și asume o nouă misiune istorică.

² Emil Cioran, într-o scrisoare către prietenul său, Arșavir Acterian, Dieppe, 24 august 1975, *Scrisori către cei de-acasă*, stabilirea și transcrierea textelor de Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu, traduceri din franceză de Tania Radu, ediție, note și indici de Dan C. Mihăilescu, Editura Humanitas, București, 2014, p. 228.

³ „Dar spre deosebire de înaintașii noștri, care se născuseră și trăiseră cu idealul reîntregirii neamului, noi nu mai aveam un ideal de-a gata făcut la îndemână.

Ridicată prin paricid împotriva generației dinainte, „în care nimeni n-a gândit cu adevărat” și care trăise doar din „împrumuturi neceruate și din gânduri neisprăvite”⁴ („Manifestul «Crinului Alb»”), ea își propunea să ridice România cultural și spiritual, făcând-o egala celorlalte vârfuri europene. O generație care cerea „primatul inteligenței, muncii, cinstei, priceperii și ordinei”, care năzuia „ca Țara să capete o importanță culturală, ce nu o avea din pricina politicienilor agramați și obtuși” și care voia „moralitate nouă, metode loiale, pricepere la cei care conduc cultura și în genere viața țării [...], selecția naturală a valorilor poporului nostru, luptând împotriva nepotismului, ipocriziei, afacerismului”⁵.

Inițial, această grupare generaționistă atât de vădit ostilă bătrânilor⁶ – care nu promova valorile ortodoxismului, ci era mai degrabă „dezagreabil mistică”, cum o vedea Camil Petrescu, „orientată autohtonist”⁷ – s-a dorit a fi una apolitică. Și Asociația Criterion, care a activat între 13 octombrie 1932 și 11 decembrie 1933, nu era decât „o asociație de filosofie, arte și litere”, după

Eram liberi, disponibili pentru tot felul de «experiențe». În credința mea de atunci, experiențele acestea nu erau menite să încurajeze diletantismul sau anarhia spirituală. Ele ni se impuneau printr-o fatalitate istorică. Eram prima generație românească necondiționată în prealabil de un obiectiv istoric de realizat.” Mircea Eliade, „Itinerariu spiritual: «Tânăra generație»”, articol apărut în *Cuvântul în exil*, nr. 40-41, septembrie-octombrie 1965, în Mircea Eliade, *Profețism românesc*, vol. 1, Editura Roza Vânturilor, București, 1990, p. 11.

⁴ Sorin Pavel, Ion Nestor și Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea), „Manifestul «Crinului alb»”, apărut în *Gândirea*, an VIII, nr. 8-9, august-septembrie 1928, în Sorin Pavel, *Krinonis sau Treptele singurătății*, Ediție îngrijită de Marin Diaconu, Editura Crater, București, 2001, p. 86.

⁵ Petru Comarnescu, *Jurnal (1931 – 1937)*, Editura Institutul European, Iași, 1994, p. 12.

⁶ Și Nae Ionescu scrisese în 1927: „Nu există azi decât cu rare excepții, în țara românească, om trecut de 50 de ani care să nu ocupe locul unuia mai tânăr și mai capabil”, *apud* Ioan Scurtu, *Istoria Românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu*, Editura Mica Valahie, București, 2011, p. 52.

⁷ Marta Petreu, *Cioran sau un trecut deocheat*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 303.

spusele lui Petru Comarnescu, unul dintre membrii fondatori, puținele teme politice din programul dezbaterilor publice fiind abordate nepropagandistic, doar ca teren, ca pretext de manifestare a spiritului critic în perimetrul teoretic.

„Toți, indiferent de convingerile lor politice, gândeau la emanciparea României“, va spune Cioran la sfârșitul anilor '80 despre membrii asociației Criterion, „Nu exista demagogie. Se discuta despre orice. Nu era vorba despre rasism, fascism, antisemitism, comunism; în fond, visau o nouă spiritualitate, unii se ocupau de știință, se punea în discuție liberalismul, ortodoxia“⁸. Părea un izbutit punct de pornire pentru punerea în practică a dezideratelor „Manifestului «Crinului Alb»“⁹, text deloc pueril, ce nu îndemna la o gratuită revoltă, ci dorea de la tineri un răspuns consistent dat bătrânilor «epocii mizerabile»¹⁰, care trebuiau învățați ce sunt entuziasmul și gravitatea, seriozitatea și sinceritatea, elanul creator, dar și disciplina de sine. O ieșire din contradicție, scepticism, suficiență și acalmie, un salt impetuos către Adevăr, Bine, Frumos și Divin. Valori, alături de celelalte creștine, care trebuiau atinse și diseminate de către elita ce avea această misie. O generație „obsedată de echilibru și sinteză“¹¹, dovadă stând multiplele preocupări, precum și diversele modalități

⁸ „Dacă m-aș fi aruncat în Sena...“, convorbire cu Ion Deaconescu, 1988-1989, în Emil Cioran, *Opere, III. Volume (3). Publicistică (2). Interviuuri. Corespondență*, Academia Română & Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2017, p. 269.

⁹ Nu ar trebui uitat că în floarea de crin, Sorin Pavel, unul dintre cei trei semnatari ai manifestului generaționist, vedea „simbolul izolării de materie și de vulgar“, crinul alb, „cu lujer lung și afinat, cu parfum puternic și bizar“ răsărind „profilat pe fondul întunecat și imens al singurătății totale“. Sorin Pavel, „Krinonis sau Treptele singurătății“, studiu publicat în foileton în *Gândirea*, februarie-mai 1928, în Sorin Pavel, *op. cit.*, p. 7.

¹⁰ Sorin Pavel, Ion Nestor și Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea), „Manifestul «Crinului alb»“, în Sorin Pavel, *op. cit.*, p. 92.

¹¹ Mircea Eliade, „Itinerariu spiritual IV. Între catedră și laborator“, articol apărut în *Cuvântul*, an III, nr. 867, 16 septembrie 1927, în Mircea Eliade,

de transpunere în act a culturii asimilate, noi, autentice, străine de orice împrumut.

Mircea Eliade o vedea ca fiind „generația cea mai binecuvântată, cea mai făgăduitoare din câte s-au rânduit până acum în țară”¹², o generație care promitea să se întâlnească pe sine – o generație a Spiritului, spirit înțeles drept „conștiința unei vieți care trebuie viețuită, absorbită, educată cu atenție”¹³, cu o anumită „disciplinare a experiențelor”¹⁴ – și care își propunea să realizeze, nici mai mult, nici mai puțin decât „unitatea conștiințelor, crearea unui mediu cultural, cu aceleași preocupări și cu aceleași valori”¹⁵.

Reprezentanții de seamă ai generației criterioniste nu vor întârzia însă să se angajeze politic. „Rinocerizarea” generației ’27 a fost un proces care a durat șase-șapte ani, scrie Zigu Ornea în cunoscutul său eseu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*. „Treptat, generaționiștii îi cădeau victime, alăturându-se masificării totalitarismului de extremă dreaptă”¹⁶ și nu numai. Alexandru Christian Tell, Marietta Sadova se duc spre extrema dreaptă; Mircea Eliade, Constantin Noica îmbrățișează o dreaptă naționalistă, după asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu, în 1938, Noica devenind chiar legionar; Belu Zilber, Miron Radu Paraschivescu, Alexandru Sahia se duc spre extrema stângă; Mihail Polihroniade, Haig Acterian, Petre Țuțea, după o scurtă oprire în tabăra comuniștilor, se îndreaptă apoi spre legionarism... După cum remarcă

Itinerariu spiritual: scrieri de tinerețe: 1927, Ediție îngrijită și note de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 2003, p. 288.

¹² Mircea Eliade, „Itinerariu spiritual I. Linii de orientare”, articol apărut în *Cuvântul*, an III, nr. 857, 6 septembrie 1927, în Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 265.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Mircea Eliade, „Itinerariu spiritual V. Experiențele”, articol apărut în *Cuvântul*, an III, nr. 874, 23 septembrie 1927, în Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 292.

¹⁵ Mircea Eliade, „Itinerariu spiritual VI. Cultura”, articol apărut în *Cuvântul*, an III, nr. 885, 4 octombrie 1927, în Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 308.

¹⁶ Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Cartea Românească, București, 2015, p. 154.

Marta Petreu, în termeni clinici, „generația '27 pare/este, în anii '32-'33, stăpănită de un impuls radical-revoluționar, pe care-l poate satura numai extremismul politic. Boala acestei generații nu a fost legionarismul, ci revoluționarismul și extremismul, extremismul cu cele două fețe ale sale, comunismul și legionarismul”¹⁷. Puțini vor fi susținătorii atât de blamatei democrații: Eugen Ionescu, Petru Comarnescu, Bucur Țincu, Ionel Jianu etc. Mircea Vulcănescu, deși mare admirator al lui Nae Ionescu și simpatizant al Gărzii, nu a fost totuși legionar. La fel și omul paradoxurilor, Cioran, care admiră în egală măsură hitlerismul și bolșevismul, trage spre extrema dreaptă, dar nu se poziționează în această tabără definitiv, cu acte în regulă.

Tânărul istoric Dragoș Sdrobiș, în interesanta sa lucrare *Limitele meritocrației într-o societate agrară: șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, pune pe tapet contextul ceva mai larg, faptul că „într-o societate agrară, imobilă și cu rudimente de modernizare, tineretul universitar devine principala amenințare la adresa unei elite politice conservatoare și lipsite de un proiect amplu de reformare a statului”¹⁸. El e de părere că autenticismul îmbrățișat programatic de *generația tânără* a interbelicului, dezinhibarea, nonconformismul ei (inevitabil, așa zice eu) mascau în fapt „inconsistența ideologică și lipsa de pragmatism în abordarea realităților societății românești”¹⁹, așa explicându-se și „slalomul stânga-dreapta”²⁰ sau eclectismul doctrinelor profesate de către acești tineri și frumoși nebuni.

La ieșirea din „zodia minciunii istorice”²¹, considerând că ascunderea unei dimensiuni a adevărului nu face decât un deserviciu

¹⁷ Marta Petreu, *op. cit.*, p. 316.

¹⁸ Dragoș Sdrobiș, *Limitele meritocrației într-o societate agrară: șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Editura Polirom, Iași, 2015, p. 18.

¹⁹ *Ibidem*, p. 51.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Gabriel Liiceanu, „Nota editorului”, în Leon Volovici, *Ideologia naționalistă și «problema evreiască» în România anilor '30. Eseu despre formele*

Cuprins

Antinomicul Cioran – un „inculpat” vulnerabil	5
Ideea unui proces corect	21

CAPITOLUL I.

Exasperarea, bucuria și, din nou, disperarea de a fi român.....	25
1. „Tânăra generație”: de la apolitism la angajarea politică.....	25
2. Acțiuni și poziționări politice ale „inculpatului”.....	36
3. Româniile lui Cioran	50

CAPITOLUL II.

Detractori, prieteni și puțini exegeți.....	59
1. Procesul lotului <i>eroilor culturali</i> : Cioran, Eliade, Ionesco	61
2. Un procuror iacobin acuză.....	67
3. Din însemnările unui prieten.....	74
4. Silogismeale unui „cap limpede”	78
5. Tabloidizând opera lui Cioran	80
6. Susținători afabili, accidentali, de operetă	82
7. Un atac furibund, la baionetă	85
8. Vocea camaradului	87
9. Piesă dintr-o posibilă hologramă.....	92
10. Mi-e prieten Cioran, dar mai prieten mi-e adevărul.....	95
11. De la Ierusalim, despre antisemitism.....	104
12. „Nu cred în <i>schimbarea la față</i> a lui Cioran!”	106
13. Martori: un expert grăbit și un comandant legionar.....	109

14. O fotografie cu bucluc: sosia lui Cioran?	113
15. Dreptul de a regreta	116
16. Două mărturii franțuzești despre tânărul eretic.....	120
17. Vina de-a fi scris <i>Schimbarea la față a României</i>	125
18. Dreptul la replică aparține doar operei	132

CAPITOLUL III

„Cazul Cioran“ – un caz heideggerian?	141
---	-----

CAPITOLUL IV

Cioran <i>par lui-même</i>	151
1. Emil Cioran – eseist român	157
2. Emil Cioran – „apatrid metafizic“	166
3. E. M. Cioran – moralist francez	172

CAPITOLUL V

Între fascinația Istoriei și iluziile politicianului	189
1. De ce nu a fost Emil Cioran legionar cu acte în regulă?	189
2. Un vinovat convenabil.....	200

Bibliografie.....	205
-------------------	-----